

Anders Trulsson
Gnejsvägen 18A
75242 Uppsala
anderstrulsson@gmail.com

Ursäkta, men skulle du kunna göra mig en björntjänst?

Om idioms betydelser och deras fortlevnad i svenskan

Sammandrag

Den här uppsatsen behandlar idiomatiska uttryck i det svenska språket. Huvudsyftet har varit att undersöka i vilken utsträckning det svenska folket känner till betydelsen av ett utvalt antal idiom samt också i vilken mån dessa idiom används. Undersökningen genomfördes med enkäter där 139 informanter, varav ungefär hälften gick i högstadiet och den andra hälften var över 50 år, fick kryssa i flervalsfrågor om betydelse och användning för 20 idiom. Resultatet visade att de äldre informanterna inte bara hade en bättre kännedom om idiomens betydelser, utan också använde sig av idiomerna i större utsträckning än de yngre. Vidare gick det att utifrån resultatet se att några av idiomerna, främst *Göra en björntjänst*, håller på att genomgå en förändring i sin betydelse medan andra idiom, såsom *Vara en katt bland hermeliner*, verkar vara på väg att försvinna ur vårt språk.

Innehållsförteckning

Sammandrag 2

1 Inledning 4

1.1 Syfte 4

1.2 Disposition 5

2 Bakgrund 5

2.1 Vad är ett idiom? 6

2.2 Betydelseundersökningar 7

3 Material och metod 8

3.1 Utformning av enkäten 8

3.1.1 Urval av idiom 9

3.1.2 Distraktorer 10

3.2 Urval av informanter samt genomförande av enkätundersökningen 11

4 Resultat 12

4.1 Betydelser 12

4.1.1 Ålder 13

4.1.2 Kön 13

4.1.3 Modersmål 14

4.2 Användning 15

4.2.1 Ålder 16

4.2.2 Kön 17

4.2.3 Modersmål 19

4.3 Användning med rätt eller fel betydelse 20

4.4 De enskilda idiomerna 21

4.4.1 Betydelse 22

4.4.2 Användning 23

4.4.3 Sammanfattning 25

5 Diskussion 25

5.1 Enskilda idiom 25

5.2 Metoddiskussion 28

5.3 Avslutning 29

5.4 Vidare forskning 30

Litteratur 31

Bilagor 33

Bilaga 1 33

Bilaga 2 38

1 Inledning

Vi människor säger inte alltid vad vi menar. Nu påstår jag inte att människor i allmänhet ljuger men däremot använder vi oss ibland av olika formuleringar och uttryck som inte ska tolkas bokstavligen utan istället metaforiskt, som t.ex. *kasta sten i glashus* eller *gå över ån efter vatten*. Det finns en mängd olika sådana uttryck och majoriteten av dem benämns oftast som en lexikaliserad fras. Inom de lexikaliserade fraserna i sin tur finns det många olika uttryck: ordspråk (*först till kvarn får först mala*), idiom (*lägga rabarber på något*), ordstäv (*nu ska vi se, sa den blinde*), talesätt (*väck inte den björn som sover*) och liknande fasta fraser. Den här uppsatsen kommer att fokusera på en av dessa grupper, nämligen idiomatiska uttryck, eller som de vanligtvis kallas, idiom.

De flesta av idiomerna har funnits sedan det gamla bondesamhället och vissa kan spåras ända tillbaka till Aisopos fabler, ca 600 f.Kr. Det faktum att idiomerna har överlevt så länge som de har gjort är en bragd i sig med tanke på att språk ständigt utvecklas och förändras; nya ord och uttryck kommer in i språket till förmån för äldre, förlegade uttryck. Ofta beror denna ordförnyelse på en samhällslig utveckling där både människorna och tekniken förändras. I och med det blir en del uttryck överflödiga då den företeelse som de betecknar inte längre finns kvar utan har fått ge vika för något annat, som i sin tur kräver nya uttryck för att kunna beskrivas. Gamla ord och uttryck kan också finnas kvar men med en förändrad betydelse som betecknar något annat än det ursprungliga (Mårtensson & Svensson 1988:137f; Adelswärd 2001:164f).

Idiom är dock lite speciella i och med att de inte hör till någon särskild domän utan är, i de flesta fall, så pass allmängiltiga att de inte påverkas i lika hög grad av utvecklingen. Detta innebär inte att idiomerna kommer att leva vidare i oförändrad form för alltid, utan att det bara tar lite längre tid för dem att förändras eller försvinna helt.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka idiomens betydelse och fortlevnad i svenska språket. För det ändamålet ska jag undersöka kunskap respektive användning av idiom

hos två grupper, en yngre och en äldre grupp, och i samband med det även se på kön och modersmål som två ytterligare variabler. Känner alla till betydelsen hos idiomerna? Kan man se om de unga anser att idiomerna har en annan betydelse än de äldre? I vilken utsträckning används idiomerna? Är det någon av grupperna som använder dem mer än den andra? Används vissa av idiomerna mer än andra och i sådana fall, vilka?

Min hypotes är att många av de idiomatiska uttryck som har funnits under en längre tid i vårt språk är på väg att falla ur bruk, eller i vissa fall finns kvar men med en förändrad betydelse. Antagligen kommer de äldre visa sig ha både bättre kunskap om betydelsen samt en mer aktiv användning av idiomerna. Jag kommer även att gruppera informanterna efter kön och modersmål. Det finns åtskilligt skrivet om språkliga skillnader mellan män och kvinnor, se till exempel Nordenstam 2003, och majoriteten av undersökningarna visar att män och kvinnor använder språk på olika sätt. Detta gör att det finns goda skäl att anta att även mitt resultat kommer att uppvisa skillnader mellan könen. Det finns också goda anledningar att tro att det även finns skillnader i både kunskap och bruk mellan dem som har respektive dem som inte har svenska som modersmål.

1.2 Disposition

I kapitel 2 tar jag upp en del tidigare forskning som har gjorts om idiom och kunskapen om dem. I kapitel 3 redovisar jag mitt material och metoden för min undersökning. I kapitel 4 finns mina resultat och i kapitel 5 diskuterar jag de mest intressanta resultaten samt de slutsatser som kan dras utifrån dem. Jag kommer även att i kapitel 5 i korthet diskutera delar av min metod och ge en blick framåt till vidare forskning i ämnet.

2 Bakgrund

Forskningen om idiom och andra fasta fraser i det svenska språket är inte särskilt omfattande. Det finns dock de som har undersökt idiom, dels hur de kan definieras och

dels i vilken utsträckning idiomerna används. Det mesta av forskningen för användning rör invandrare och behandlar deras inläring av och kunskaper i det svenska språket.

2.1 Vad är ett idiom?

Det är mer komplicerat än vad man skulle kunna tro att ge en exakt definition av ett idiom. Idiomatiska uttryck är konstituerade på frasnivå, därav den övergripande termen lexikaliserade fraser, och de ska tolkas, per definition, idiomatiskt. Det är alltså den metaforiska innebörden hos idiomerna, och inte en bokstavig innebörd, som ska tolkas som betydelsen.

I sin avhandling *Korten på bordet* (2004) har Emma Sköldberg försökt att ge en definition av idiom. Sköldberg har gjort en korpusanalys i Språkbankens databas i Göteborg av ”hur 36 svenska idiom bestående av verb jämte komplement används i ett samtida pressmaterial” (Sköldberg 2004:10). Genom att kombinera olika egenskaper går det att göra en kategoriserande avgränsning av idiom och Sköldberg tar upp följande punkter:

- Ett idiom utgör vanligen en del av en sats eller mening, ibland en hel sats eller mening.
- Ett idiom är uppbyggt av lexikaliska enheter som i sig uppvisar viss morfologisk struktur och ingår i en syntaktisk konstruktion.
- Ett idiom har en relativt fixerad form.
- Ett idiom har som helhet figurativ betydelse.
- Ett idiom har en betydelse som inte är härledbar endast ur de ingående ordens betydelse.
- Ett idiom har inte huvudsakligen en grammatisk eller textbindande funktion.
- Ett idiom är institutionaliserat. (Sköldberg 2004:25f)

Då skillnaderna mellan olika sorters lexikaliserade fraser är relativt diffusa är Sköldbergs definition att ju fler av de ovanstående egenskaperna ett uttryck besitter, desto mer kan uttrycket kategoriseras som ett idiom. Det omvända gäller naturligtvis också, dvs. ju färre av egenskaperna som ett uttryck har, desto mer sannolikt är det att det inte är ett idiom utan något annan fraseologisk variant.

Hur skiljer sig då idiom från till exempel ordspråk? I *Ordspråk – mossbelupna moralkakor eller energibesparande visdomsord* (Sköldberg 1999) tas den skillnaden upp. En definition av ordspråk anges som att:

[...] de är korta och allmänt kända fraser som huvudsakligen sprids muntligt. De är fasta till sin form och dessutom lätta att komma ihåg. Deras budskap rymmer ofta folklig visdom och allmänna levnadsregler som förts vidare från generation till generation. (Sköldberg 1999:15)

Idiom skiljer sig från ordspråk på ett par punkter. Idiom är oftare kortare och dessutom mindre självständiga än ordspråken. Många idiom kan dessutom passiveras vilket gör dem mindre formfasta än ordspråken.

Dessa skillnader är, enligt Sköldberg, dock förenklade eftersom gränserna mellan olika fasta uttryck, som till exempel idiom och ordspråk, inte är helt klara. Vissa uttryck ändrar form med tiden och kan därmed bli kategoriserat som ett annat uttryck vilket kan göra en definition osäker (Sköldberg 1999:18).

2.2 Betydelseundersökningar

Det finns många som har undersökt förståelse och kunskap av enskilda ord, exempelvis Cassirer (1977) och Viberg (1993). Färre undersökningar har koncentrerats till fraser och ännu färre till idiomatiska uttryck, ordspråk och andra fasta fraser. En som har gjort det är Maja Lindfors Viklund.

Lindfors Viklund (1991) har via enkäter undersökt invandrares kunskaper om ett antal svenska idiom, samt, i den mån de har svarat fel, försökt ta reda på hur informanterna har gått tillväga för att bestämma sig för den valda betydelsen. Resultatet visade att som helhet hade de 29 informanterna 76 % rätt på frågorna, vilket var över förväntan. Dock bör det tas i beaktande att de invandrare som ingick i undersökningen hade bott i Sverige i genomsnitt tio år, mer än hälften hade akademiska yrken och även de övriga var till stor del välutbildade. En ytterligare förklaring till det goda resultatet, som Lindfors Viklunds undersökning visade, ligger i att det fanns motsvarigheter i informanternas modersmål för de flesta av de undersökta idiomerna. Slutsatsen i undersökningen är att den metaforiska förståelsen av idiom är universell i sin karaktär, dels genom att uttrycken till stor del finns i flera olika språk, och dels genom att idiomens fasta form gör att användningsområdet blir begränsat och därmed också betydelsen.

3 Material och metod

Jag har valt att göra min undersökning med hjälp av enkäter och, som med de flesta undersökningsmetoder, finns det naturligtvis både fördelar och nackdelar med den metoden. Ett problem är att enkäten måste vara tillräckligt klar och tydlig för att det inte ska finnas utrymme för missförstånd medan en fördel är att det är lätt att undersöka kunskapen om ett uttryck med hjälp av enkäter. Uppgifter om i vilken mån informanterna använder uttrycken blir dock deras egna subjektiva bedömning, som inte nödvändigtvis stämmer överens med hans eller hennes faktiska användande.

Andra tänkbara undersökningsmetoder, som t.ex. intervjuer eller observation hade tagit alltför mycket tid i anspråk för denna uppsats varför jag valt att nöja mig med den approximativa bedömningen informanterna har gjort om sitt eget kunnande och användande av uttrycken i enkäten. Exempelvis har Thelander visat att resultatet av en sådan metod ändå får tillförlitliga resultat i tillräcklig utsträckning. (Thelander 1983:12)

I avsnitt 3.1 beskriver jag utformningen av enkäten vad gäller urvalet av idiom samt mina distraktorer, och i avsnitt 3.2 beskrivs urvalet av informanter samt hur själva genomförandet av undersökningen gick till.

3.1 Utformning av enkäten

Enkäten, som finns i bilaga 1, består av 20 stycken idiom.¹ Det bedömdes vara en lämplig mängd både på grundval av tidsåtgången att utforma enkäten, och också tiden det skulle ta för informanterna att fylla i frågorna. För varje idiom gavs en fråga om betydelsen och en om i vilken mån idiomet användes. För betydelsen fanns det fyra svarsalternativ, ett

¹ På framsidan av enkäten så framgår det att det är både ordspråk och idiom som figurerar i enkätfrågorna, dock visade det sig att det blev bara ett enda ordspråk (*Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten*) och 19 idiom i enkäten. Även om det naturligtvis finns skillnader mellan ordspråk och idiom (se avsnitt 2.1) så berörs mina resultat i denna undersökning inte av dessa skillnader. Av praktiska skäl för denna uppsats del har jag valt att benämna alla 20 uttrycken som idiom.

korrekt och tre stycken distraktorer. För frågan om användning fanns det även där fyra alternativ: *Ofta*, *Lite då och då*, *Använt det någon enstaka gång* samt *Aldrig använt det*. Ordningen på idiomerna i enkäten är helt slumpmässig.

Jag valde att använda mig av flervalfrågor då analysen av svaren skulle ha blivit mycket svår om informanterna själva hade fått formulera betydelsen. Bedömningen av svaren i sådana fall hade blivit väl subjektiv från min sida och dessutom hade det funnits alldeles för hög risk för feltolkningar av svaren (Trost 1994).

Jag har även medvetet valt att skriva ut idiomerna utan någon kontext då det skulle ha blivit alldeles för lätt att uttröna betydelsen med en exemplifierad mening där idiomerna ingår.

På framsidan av enkäten frågar jag informanterna efter de variabler jag använder mig av i min undersökning, dvs. ålder, kön samt modersmål². Jag frågar inte efter utbildning, inkomst eller något liknande för att få fram eventuell social klasstillhörighet som en variabel. För att ta reda på social klass är det dels problematiskt att ställa relevanta frågor och utifrån bedömningen av svaren dela in informanterna i olika grupper, och dels medför sådana frågor en större grad av intimitet för informanterna vilket skulle kunna medföra att de vägrar att delta i undersökningen.

3.1.1 Urval av idiom

Det finns en mycket stor mängd idiomatiska uttryck i vårt språk och för att kunna göra en inledande avgränsning valde jag att endast använda mig av idiom som innehöll ett djur av något slag. Dessa idiom hämtades främst ur mitt eget ordförråd men ett fåtal hämtades från *Svenskt språkbruk*, vilket är det verk jag har använt mig av vad gäller den korrekta betydelsen av idiomerna. Jag har försökt att få med idiom med olika svårighetsgrad, baserat på mitt eget kunnande, såsom att *Spela apa* och *Familjens svarta får* är mer kända än *Vara en katt bland hermeliner* och *Vara en fluga i taket*. Dessa premisser är visserligen intuitiva men formar ändå basen för mitt urval.

² Jag har lämnat utrymme på enkäten för att fylla i mer exakt vilket modersmål, om annat än svenska, informanten har, men i min undersökning analyserar jag dock inte närmare om det finns eventuella skillnader mellan olika andraspråkstalare.

3.1.2 Distraktorer

De flesta av de falska betydelseerna är uppfunna av mig men jag fick hjälp med några. Gällande konstruktionen av distraktorerna har jag utgått från ett par punkter. Dels har jag valt en del distraktorer som betydelsemässigt ligger nära den korrekta, metaforiska, betydelsen av idiomet och dels har jag valt distraktorer som grundar sig i en mer bokstavlig tolkning av något led i idiomet. Som exempel på det förra är alternativen 'Ligga för döden' och 'Komma med sitt sista verk eller prestation' för idiomet *Sjunga sin svanesång*³ och som exempel på det senare är 'Vara smidig', som anspelar på katters egenskap av att vara smidiga, för idiomet *Vara en katt bland hermeliner*. På flera av idiomerna har jag motsatser som distraktorer, dvs. antingen en motsats till den korrekta betydelsen eller också en motsats till en annan distraktor där ingen av dem är den korrekta. Exempelvis för *Ulv i fårakläder* har jag den korrekta betydelsen 'Verka ofarlig men egentligen vara farlig' och som en distraktor motsatsen 'Verka farlig men egentligen vara ofarlig'. Ett annat exempel är *Vara en katt bland hermeliner* där jag har 'Vara smidig' och 'Vara klumpig' som två motsatta distraktorer.

Ett problem med att egenhändigt ha valt ut de felaktiga betydelseerna är att många av dem inte är likvärdiga. I möjligaste mån har jag försökt få distraktorerna att låta trovärdiga, dvs. att ett idiomatiskt uttryck faktiskt existerar med just den betydelsen. En del distraktorer är mer troliga vid vissa idiom än andra, t.ex. för *Uppe med tuppen* är 'Vakna pigg och utvilad på morgonen' en mer trolig betydelse än 'Arbeta hårt under dagen'. I vilken utsträckning detta påverkar mina resultat återkommer jag till i avsnitt 5.2 där jag har en kort diskussion om min metod.

³ Just i detta fall så verkar distraktorn 'Ligga för döden' ha kommit för nära den korrekta betydelsen 'Komma med sitt sista verk eller prestation' vilket dels kan ses av resultatet (se kapitel 4), och dels kan ses i en jämförelse av ordböcker. *Svenskt språkbruk* nämner endast 'Komma med sitt sista verk eller prestation' som den korrekta betydelsen medan *SAOB* (Svenska Akademiens Ordbok) nämner båda ovanstående betydelser som korrekta.

3.2 Urval av informanter samt genomförande av enkätundersökningen

Enkäten har delats ut till två huvudgrupper av informanter, en äldre och en yngre grupp, som totalt uppgår till 139 personer. Utdelningen av enkäten har skett med hjälp av personer i min omgivning och därför har urvalet av informanterna baserats på praktisk tillgång. Dock har jag i möjligaste mån försökt att få en så jämn fördelning som möjligt mellan de två åldersgrupperna, samt mellan könen, vilket jag tycker mig ha lyckats med. Den äldre gruppen består av 32 män och 35 kvinnor och den yngre gruppen består av 37 män och 35 kvinnor. Fördelningen av informanter kan ses nedan i tabell 1.

Tabell 1. Fördelning av informanter.

Ålder/Kön	Män	Kvinnor	Totalt
Äldre	32	35	67
Yngre	37	35	72
Totalt	69	70	139

Vad gäller modersmål blev fördelningen inte lika jämn som för ålder och kön. Endast 5 äldre (1 man och 4 kvinnor) och 18 yngre (7 män och 11 kvinnor) hade ett annat modersmål än svenska.

Den äldre gruppen består av sammanlagt 67 personer varav några är arbetskamrater till mina egna släktingar och även föräldrar till bekanta i min omgivning. För att räknas som äldre sattes en undre åldersgräns på 50 år men däremot ingen övre gräns. De flesta av informanterna i den äldre gruppen var mellan 50 och 65 år och förvisso är en åldersskillnad på 15 år ganska markant men för den här undersökningens del har det ingen större betydelse. Ordförandet utökas i mindre utsträckning för personer i vuxen ålder och då mest inom någon specifik sfär, ofta inom yrkeslivet vid nya arbetsuppgifter och liknande (Viberg 1993:41), och detta inbegriper då inte idiom då de inte hör till någon speciell sfär eller domän inom språket (Levorato 1993:126).

Den yngre gruppen består av 72 högstadiel elever, där eleverna gick i klasser tillhörande de lärare jag har haft kontakt med vid undersökningstillfället (hösten 2007).

Det är också lärarna som har delat ut enkäten till sina elever och därefter skickat enkäterna till mig. Eleverna består av både 8:or och 9:or i Uppsala och Stockholm.

4 Resultat

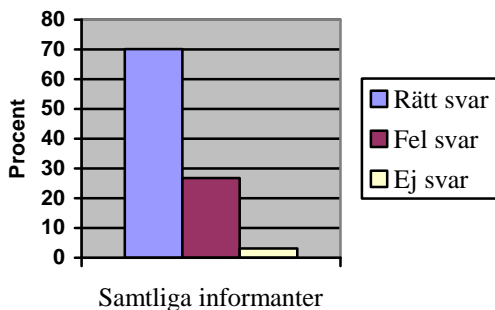
I detta kapitel kommer resultaten av undersökningen att redovisas och kommenteras. De fullständiga resultaten finns även i tabellformat i bilaga 2.

I avsnitt 4.1 redovisar jag resultaten av informanternas kunskaper om betydelsen av idiomerna uppdelat på de tre variablerna ålder, kön och modersmål. I 4.2 redovisar jag resultaten av informanternas användning av idiomerna och även här är avsnittet uppdelat på de tre variablerna. I 4.3 finns en översikt av samtliga informanternas användning av idiomerna beroende på val av betydelse och slutligen i 4.4 går jag igenom idiomerna och grupperar dem med avseende på informanternas kunskap om deras betydelse samt i vilken utsträckning de används.

4.1 Betydelser

I detta avsnitt redovisas resultat av informanternas svar på vad idiomerna betyder.

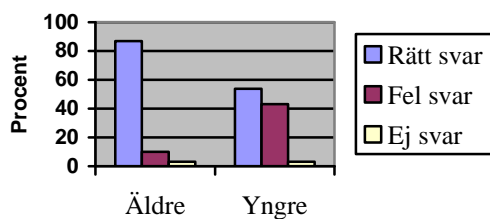
Som framgår av Figur 1 svarade i genomsnitt 70 % av alla informanter rätt på frågorna medan 27 % svarade fel och 3 % lät bli att svara alls. Detta innebär att överlag har de flesta av informanterna en god kunskap om betydelsen av idiomerna.



Figur 1. Samtliga informanternas svar för betydelsen.

4.1.1 Ålder

Generellt sett valde de äldre oftast den korrekta betydelsen medan de yngre var mycket mer osäkra på betydelsen av idiomerna. Som framgår av figur 2 nedan var det 87 % av alla äldre informanter som valde den rätta betydelsen, 10 % svarade fel och 3 % svarade inte alls. Bland de yngre var det endast 54 % som svarade rätt medan 43 % svarade fel och 3 % inte svarade alls.

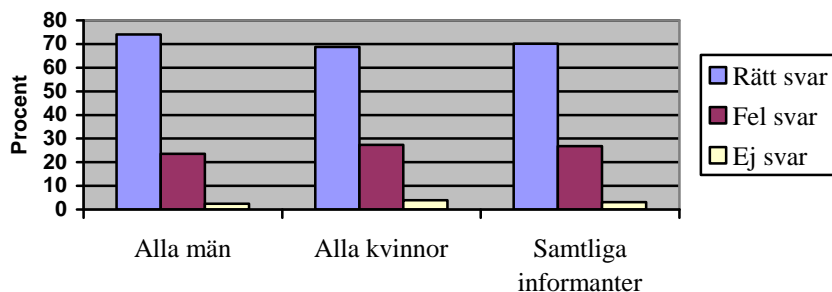


Figur 2. Informanternas svar för betydelsen beroende på ålder.

Av detta resultat framgår det att ålder spelar i allra högsta grad en stor roll vad gäller kunskap om betydelsen. En del tidigare forskning tyder på att idiomatiska uttryck kan förstås redan så tidigt som vid sju års ålder (Cacciari 1993:43ff). Baserat på resultatet var det lite drygt hälften av alla yngre som valde den korrekta betydelsen av idiomerna, vilket då tyder på att det är under skoltiden de flesta idiomatiska uttryck lärs in, och att inläringen av idiomatiska uttryck troligen fortsätter under resten av livet.

4.1.2 Kön

Männen har sammanlagt 74 % rätta svar, 23 % felaktiga svar samt 2 % som inte svarat alls medan de motsvarande svaren för alla kvinnor är 69 % rätta svar, 27 % felaktiga svar samt 4 % som inte svarat alls, alltså en relativt liten skillnad. När dessa resultat jämförs med resultaten för alla informanter (se figur 3) visar det sig att de följer varandra väldigt väl. Detta borde tyda på att de små skillnader som faktiskt ändå finns mellan män och kvinnor inte beror på könstillhörighet utan snarare är en individuell skillnad.



Figur 3. Informanternas svar för betydelsen beroende på kön jämfört med samtliga informanters svar.

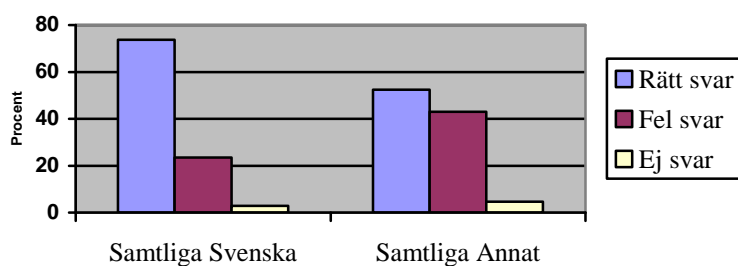
Ser man på fördelningen mellan könen inom de två åldersgrupperna finner man att äldre män har 77 % rätta svar, 23 % felaktiga svar samt 0 % som inte svarat alls jämfört med de äldre kvinnorna som har 77 % rätta svar, 23 % felaktiga svar och 0 % har inte svarat alls. Vi kan då se att det inte finns några skillnader mellan könen i den äldre åldersgruppen och utifrån dessa resultat kan man sluta sig till att skillnaderna mellan könen måste finnas inom den yngre åldersgruppen.

De yngre männen har 63 % rätta svar, 35 % felaktiga svar och 2 % lämnade inget svar alls medan de yngre kvinnorna har 51 % rätta svar, 45 % felaktiga svar och 4 % som inte lämnat svar. Resultatet visar alltså att inom den yngre åldersgruppen finns det klara skillnader mellan könen i kunskap om idiomens betydelse medan det i den äldre gruppen inte finns några skillnader mellan män och kvinnor.

4.1.3 Modersmål

För de informanter som har ett annat modersmål än svenska är det troligt att deras resultat kommer att vara sämre än för dem med svenska som modersmål med tanke på att det kan dröja ett tag innan man lär sig metaforiska innebörder och olika idiom i ett nytt språk (Luthman 2002).

Sammanlagt för dem med svenska som modersmål är det 74 % som har svarat rätt, 23 % har svarat ett felaktigt alternativ och 3 % har inte svarat alls. De som har ett annat modersmål än svenska har 52 % rätta svar, 43 % felaktiga svar och det är 5 % som inte lämnat svar alls. Detta finns uppställt nedan i figur 4.



Figur 4. Informanternas svar av betydelse beroende på modersmål.

Som framgick av beskrivningen av informanturvalet i avsnitt 3.2 är grupperna med annat modersmål än svenska så pass få till antalet, fem äldre och 18 yngre, att resultaten på grund av det bör ses som relativt osäkra. Jag har dessutom ingen information om hur länge informanterna har befunnit sig i Sverige vilket gör det ännu svårare att dra några definitiva slutsatser om modersmålet som variabel.

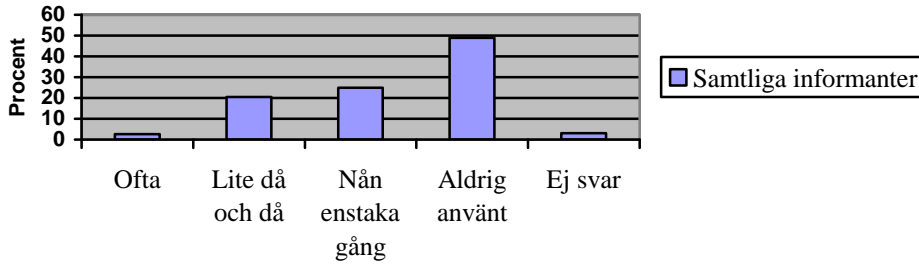
4.2 Användning

Jag kommer här att redovisa resultaten för bruket av idiomerna. I likhet med avsnitt 4.1 redovisar jag först det sammanlagda resultaten för att därefter ta variablerna var för sig: ålder, kön samt modersmål. I likhet med kunskapen om betydelse (se avsnitt 4.1) är det skillnad i bruket mellan de olika idiomerna. Här tar jag dock bara upp de genomsnittliga resultaten för samtliga idiom och i avsnitt 4.4 går jag närmare in på de enskilda idiomerna och skillnaderna dem emellan.

Som aktivt bruk räknas alternativen *Ofta* samt *Lite då och då* medan *Någon enstaka gång* visar på ett mer passivt kunnande och *Aldrig använt* naturligt nog borde betyda ett icke existerande bruk överhuvudtaget. Till allra största del är det passiva ordförrådet alltid större än det aktiva, dvs. även om man vet betydelsen av ett ord finns det inget som säger att man därmed också använder det ordet (Enström & Holmegaard 1993:175). Det är av denna anledning *Någon enstaka gång* inte behandlas som ett aktivt bruk.

Som framgår av figur 5 nedan är det av samtliga informanter 3 % som svarat att de använder sig av idiomerna *Ofta*. Det är 20 % som använder uttrycket *Lite då och då* och

25 % som *Har använt det någon enstaka gång*. Hela 49 % *Har aldrig använt* idiomerna tidigare och slutligen är det 3 % som inte lämnade något svar alls i undersökningen.



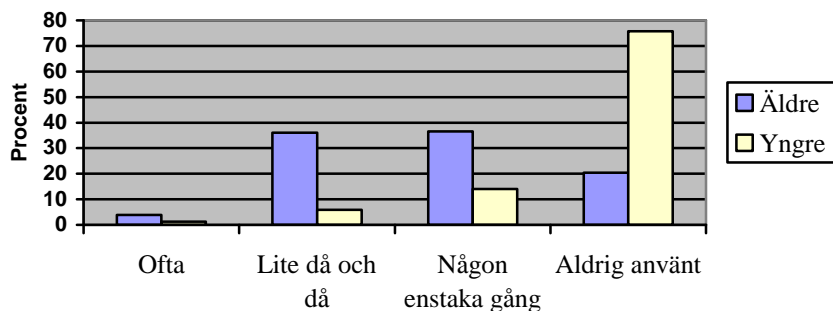
Figur 5. Samtliga informanternas svar av bruk.

De flesta av informanterna använder alltså inte idiom aktivt och när de gör det är det inte särskilt ofta.

4.2.1 Ålder

Resultatet uppvisar stor skillnad om man jämför med resultatet för samtliga informanter vilket tyder på att ålder spelar en stor roll för användningen av idiomerna.

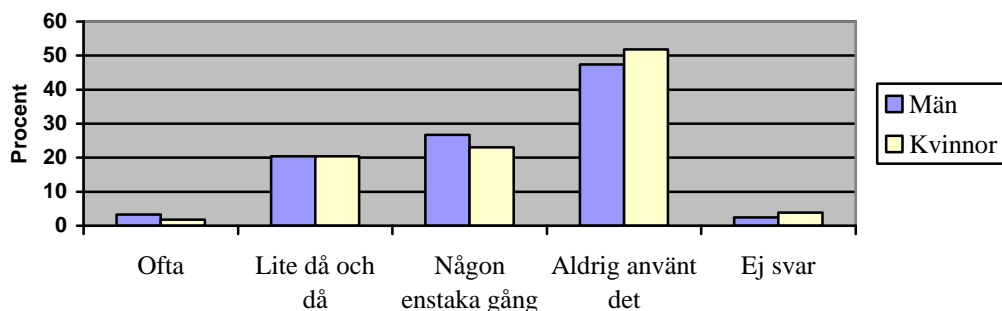
I den äldre åldersgruppen använder 4 % sig av idiomerna *Ofta* medan motsvarande siffra för de yngre är 1 %. Skillnaden mellan grupperna blir ännu mer påtagligt om vi ser på dem som har svarat att de använder idiomerna *Lite då och då*. För de äldre är det 36 % och för de yngre endast 6 %, vilket tydligt visar att de äldre har en större aktiv användning av idiomerna. Det är 37 % av de äldre som *Har använt det någon enstaka gång* och 14 % av de yngre. Här bör dock påpekas att skillnaden mellan de äldre och de yngre vad gäller *Har använt det någon enstaka gång* kan förklaras med skillnaden i levnadsår, dvs. hur länge man levt. De äldre har trots allt haft minst 30 år längre tid på sig att ha använt uttrycket åtminstone någon gång i sitt liv. Detta kan också förklara den stora skillnaden mellan de äldre och yngre för dem som *Har aldrig använt det*, 20 % för de äldre och hela 76 % för de yngre. Som framgår av Figur 6 nedan har de äldre ett mycket större aktivt bruk av idiomerna än de yngre.



Figur 6. Informanternas svar av bruk beroende på ålder.

4.2.2 Kön

Sammanlagt för alla män är det 3 % som använder idiomerna *Ofta*, 20 % använder dem *Lite då och då*, 27 % säger sig *Har använt det någon enstaka gång* och 47 % *Har aldrig använt det*. 2 % av alla män svarade inte. Detta kan jämföras med det sammanlagda resultatet för alla kvinnor där det är 2 % som använder idiomerna *Ofta*, 20 % använder dem *Lite då och då*, 23 % *Har använt det någon enstaka gång* och 52 % *Har aldrig använt det*. 4 % av alla kvinnor svarade inte. Vi kan här se att liksom för betydelsen är det väldigt små skillnader mellan kvinnor och män (se figur 7).

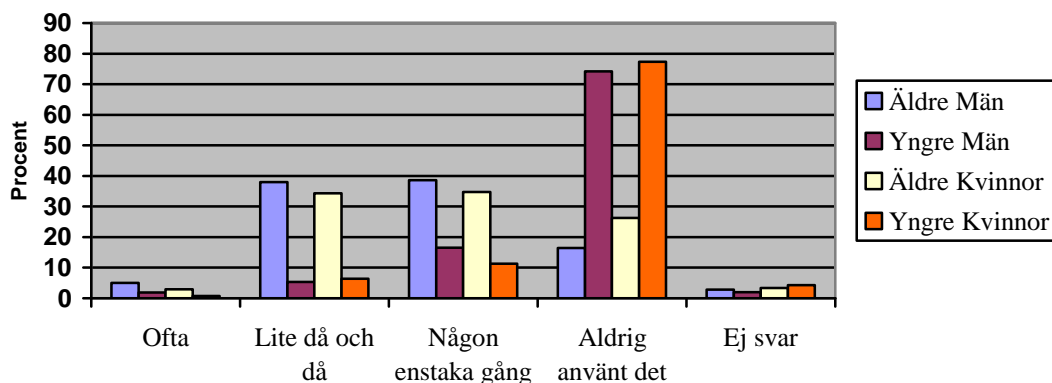


Figur 7. Informanternas svar av bruk beroende på kön.

De skillnader som ändå finns mellan könen visar att män använder sig av idiomerna i något större utsträckning än kvinnor. För betydelsen ovan i avsnitt 4.1.2 visade det sig att könsskillnaden bara fanns i den yngre åldersgruppen men inte den äldre, vilket gör det intressant att se om det förhållandet råder även för användningen. Av de äldre männen är

det 5 % som använder idiomerna *Ofta* medan det är 3 % av de äldre kvinnorna som använder sig av idiomerna *Ofta*. Det är 38 % av de äldre männen och 34 % av de äldre kvinnorna som har svarat att de använder uttrycken *Lite då och då* och siffrorna för de som svarat att de *Har använt det någon enstaka gång* är 39 % för männen och 35 % för kvinnorna. Slutligen är det 16 % av männen och 26 % av kvinnorna i den äldre åldersgruppen som *Aldrig använt det*. För både män och kvinnor är det 3 % som inte svarat alls.

För de yngre är det 2 % av männen och 1 % av kvinnorna som använder idiomerna *Ofta*. Av dem som svarat att de använder uttrycken *Lite då och då* är det 5 % män och 6 % kvinnor. Den lite större skillnaden finns för de som *Har använt det någon enstaka gång* där det är 17 % män och 11 % kvinnor och för de som svarat att de *Aldrig använt det* är det 74 % män och 77 % kvinnor. Det är 2 % av de yngre männen och 4 % av de yngre kvinnorna som inte har svarat alls. Resultatet finns även uppställt nedan i figur 8.

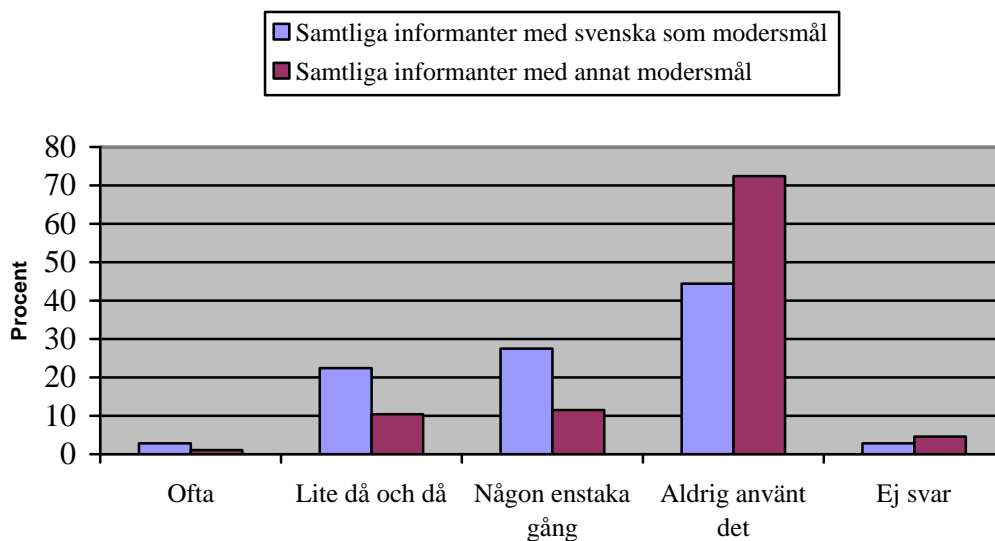


Figur 8. Informanternas svar av bruk beroende på kön och ålder.

Jag nämnde tidigare i början av avsnitt 4.2 att som aktivt bruk har jag räknat *Ofta* och *Lite då och då*, medan *Har använt det någon enstaka gång* och *Aldrig använt det* pekar mer på informanten inte använder uttrycken. Jämför man då det aktiva bruket hos de yngre ser vi att det inte är någon skillnad mellan män och kvinnor medan det är lite fler äldre män som använder idiomerna aktivt än de äldre kvinnorna gör. Jämför vi detta resultat med resultatet för betydelsen, där könsskillnaden fanns hos de yngre, är könsskillnaden för användning istället hos de äldre.

4.2.3 Modersmål

För samtliga informanter med annat modersmål än svenska är användningen liten vilket finns illustrerat i figur 9 nedan. Endast 1 % använder idiomerna *Ofta* och 10 % använder dem *Lite då och då*. De som har svarat att de *Har använt det någon enstaka gång* är 12 % och 72 % säger sig ha *Aldrig använt det*. Det är 5 % som inte svarat alls. Dessa siffror kan då jämföras med siffrorna för de som har svenska som modersmål där 3 % använder idiomerna *Ofta* och 22 % använder dem *Lite då och då*. Det är 28 % som *Har använt det någon enstaka gång* och 44 % som *Aldrig har använt det*. De som inte svarat alls är 3 %.



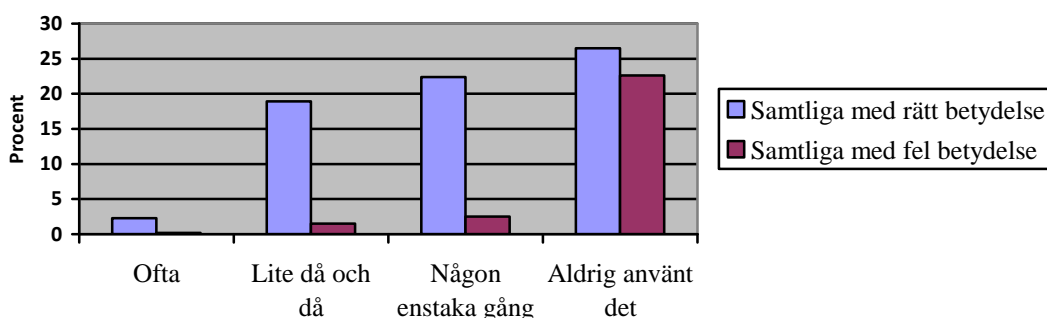
Figur 9. Informanternas svar beroende på modersmål.

De informanter som har svenska som modersmål använder sig alltså av de idiomatiska uttrycken mycket oftare, ungefär dubbelt så mycket, än de med annat modersmål, vilket inte var oväntat. Som nämndes i avsnitt 4.1.3 är det totala antalet informanter med annat modersmål än svenska för lågt för att resultatet ska kunna bedömas med säkerhet. De exakta siffrorna bör därför beaktas med en viss försiktighet även om tendenserna att idiomerna används mindre av personer med annat modersmål bör stämma (Luthman 2002).

4.3 Användning med rätt eller fel betydelse

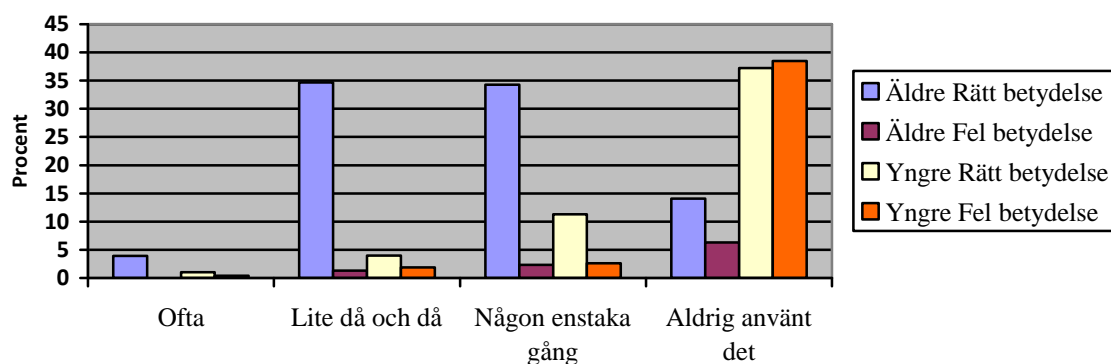
En annan intressant aspekt är om informanterna har svarat rätt eller fel betydelse i de fall då de även har sagt sig använda uttrycken. Genomsnittligt för samtliga informanter i undersökningen gäller att de i huvudsak använder idiomerna med rätt betydelse, vilket också framgår av figur 10.

Det var inte många som använde något av idiomerna *Ofta* men 2 % gjorde det med rätt betydelse och endast ett fåtal (sex stycken) med fel betydelse. Det var 19 % som använde uttrycken *Lite då och då* med rätt betydelse och 2 % med fel betydelse. Av dem som svarade *Någon enstaka gång* var det 22 % som gjorde det med rätt betydelse och 2 % med fel betydelse. Det var minst skillnad mellan rätt och fel betydelse i det sista alternativet *Aldrig använt det*, 26 % mot 23 %, vilket var förväntat, då det är mer sannolikt att man känner till den rätta betydelsen om man faktiskt också använder uttrycket ifråga.



Figur 10. Samtliga informanters svar av bruk beroende på betydelse.

Som resultatet antydde i avsnitt 4.1.1 samt 4.2.1 var det stor skillnad mellan de två åldersgrupperna vilket gör det troligt att den skillnaden kommer visa sig även här. De äldre har genomgående en lägre procentandel felaktiga svar än de yngre och använder sig av idiomerna i mycket högre grad än de yngre. Detta innebär att de yngre använder sig av idiomerna med en felaktig betydelse i något större utsträckning än de äldre gör vilket kan ses i figur 11.



Figur 11. Informanternas svar av bruk beroende på betydelse, uppdelat i åldersgrupperna.

Av de äldre använder 4 % uttrycken *Ofta* och ingen av dem med en felaktig betydelse vilket kan jämföras med de yngre där 1 % använder uttrycken *Ofta* och knappt hälften av dem med fel betydelse. Den största skillnaden finner vi för dem som använder idiomerna *Lite då och då*, där 35 % av de äldre har rätt betydelse och 1 % fel medan för de yngre är det bara 4 % som har rätt betydelse och 2 % använder en felaktig betydelse. Också för dem som har använt idiomerna *Någon enstaka gång* är skillnaderna markanta; 34 % respektive 2 % av de äldre har använt idiomerna med rätt respektive fel betydelse. Däremot är det 11 % av de yngre som har använt det *Någon enstaka gång* med rätt betydelse och 3 % med fel betydelse. Och slutligen för dem som *Aldrig använt det* är siffrorna för de äldre 14 % med rätt betydelse och 6 % med fel och för de yngre är det 37 % som valt det rätta svarsalternativet och 38 % har valt en felaktig betydelse.

Det kan av detta resultat konstateras att överlag är det med rätt betydelse de flesta använder idiomerna. En fråga kvarstår dock och det är hur resultaten ser ut när man tittar på de enskilda idiomerna. I följande avsnitt, 4.4, kommer jag att gå in närmare på det.

4.4 De enskilda idiomerna

I detta avsnitt kommer jag att se närmare på de enskilda idiomerna och redovisa eventuella resultatsskillnader dem emellan. En del idiom visade sig vara mer kända än andra och somliga används mer än andra.

4.4.1 Betydelse

Om koncentrationen i första hand läggs vid vilka idiom som var mest kända, dvs. hade höga andelar rätta svar, kom *Familjens svarta får* i klar ledning, då mer än 90 % av alla informanter kände till den rätta betydelsen för det idiomet. Om gränsen istället dras vid 80 % inkluderas även *Leva loppan*, *Ta tjuren vid hornen*, *Uppe med tuppen*, *Spela apa*, *Köpa grisen i säcken*, *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten*, *Nära skjuter ingen hare* samt *Ha en räv bakom örat*.

De fyra idiom som färre än 50 % av samtliga informanter svarade rätt på gällande betydelsen, var *Vara en katt bland hermeliner*, *Det är ingen ko på isen*, *Sjunga sin svanesång* samt *Vara en fluga i taket*. Av dessa fyra står *Sjunga sin svanesång* ut då det är det enda idiomet där färre än 45 % svarade rätt; så få som 22 % valde det rätta alternativet. En mer utförlig diskussion om hur det kommer sig återfinns i kapitel 5 nedan.

Hur ser då fördelningen mellan de äldre och yngre ut? För de äldre är det bara tre idiom som färre än 80 % känner till betydelsen för, nämligen *Det är ingen ko på isen* (63 %), *Sjunga sin svanesång* (22 %) och *Vara en fluga i taket* (63 %). De övriga idiomerna ligger alla över 80 % och för tre av dem (*Göra en groda*, *Köpa grisen i säcken* och *Familjens svarta får*) känner 100 % av de äldre till betydelsen. Det enda idiom som de äldre har ett riktigt lågt resultat på är alltså *Sjunga sin svanesång*.

Till skillnad från de äldre är det bland de yngre bara tre idiom som fler än 80 % av de yngre vet den rätta betydelsen för, *Leva loppan*, *Spela apa* och *Familjens svarta får*. Om gränsen istället dras vid 70 % ingår även *Ta tjuren vid hornen*, *Uppe med tuppen*, *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten*, *Nära skjuter ingen hare* och *Ha en räv bakom örat* i de yngres betydelsekunskap. Liksom för de äldre är *Sjunga sin svanesång* ett av de uttryck som hos de yngre har hamnat i botten med 21 %. De andra är *Kasta ett getöga* (15 %), *Vara en katt bland hermeliner* (17 %), *Göra en björntjänst* (19 %) och *Vara en fluga i taket* (29 %) som alla hamnade under 30 % för de yngre.

En skillnad mellan de fem idiom som är minst kända av de yngre är variationen av de olika svarsalternativen de har valt. Tre av idiomerna, *Sjunga sin svanesång*, *Vara en katt bland hermeliner* och *Vara en fluga i taket* har alla fått en ganska jämn fördelning mellan de fyra alternativa betydelseerna medan det för de resterande två, *Kasta ett getöga* och

Göra en björntjänst, är ett svarsalternativ som har en klar majoritet. Den jämna fördelningen hos de tre första bör tolkas som att informanterna helt enkelt inte känner till den korrekta betydelsen men det samma kan dock inte sägas om de två sistnämnda. Här bör också idiomet *Gråta krokodiltårar* nämnas. Förvisso är det 36 % av de yngre som känner till den korrekta betydelsen, vilket gör att det inte står med ovan för de minst kända idiomerna, men samtidigt är det 49 % av de yngre informanterna som har valt en distraktor, nämligen 'Gråta stora tårar av sorg'. Valet av ett och samma felaktiga alternativ för dessa tre idiom bör snarare tolkas som att idiomerna håller på att genomgå en betydelseförändring, snarare än någon sorts okunskap hos informanterna, men om det återkommer jag mer utförligt till i avsnitt 5.1.

4.4.2 Användning

Hur ser då fördelningen ut för bruk av idiomerna? Blir det en likadan fördelning, dvs. är de idiom som är mest kända till sin betydelse också mest använda, och tvärtom för de minst kända som då skulle vara minst använda också? Som nämdes i avsnitt 4.2.1 är det *Ofta* och *Lite då och då* som har räknats till ett aktivt bruk, och det är en sammanslagning av de två alternativen som här har fått utgöra uppdelningen av vilka idiom som används mest respektive minst. Det finns två uppdelningar man kan göra för bruket, antingen se vilka idiom som används mest och minst, oavsett i vilken betydelse, eller också se vilka idiom som används mest och minst med enbart den rätta betydelsen. En del idiom används förvisso men med en felaktig betydelse.

Om vi först tittar på all användning för alla informanter är det *Nära skjuter ingen hare* (45 %) som används mest, tätt följt av *Köpa grisen i säcken* (41 %) och på tredje plats finns *Ta tjuren vid hornen* (34 %). Tar man hänsyn till enbart användning med den korrekta betydelsen är dessa tre idiom fortfarande de mest använda även om procenttalen är något förändrade; 44 % för *Nära skjuter ingen hare*, oförändrade 41 % för *Köpa grisen i säcken* och slutligen har *Ta tjuren vid hornen* halkat ner till 32 %.

I det följande redovisas frekvensen av användning överhuvudtaget respektive användning med korrekt betydelse genom två procentsiffror, åtskilda med ett snedstreck. *Sjunga sin svanesång* (2/0 %) intar bottenplatsen. Vi kan alltså se att det inte är någon av

informanterna som använder *Sjunga sin svanesång* med dess, enligt *Svenskt språkbruk*, rätta betydelse, medan 2 % använder det i en felaktig betydelse. Näst sämst använt är *Vara en fluga i taket* (4/3 %) följt av *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten* (10/9 %). *Det är ingen ko på isen* är det 12/10 % som använder och för *Vara en katt bland hermelinerna* är det 12/9 % som använder, vilket betyder att *Vara en katt bland hermelinerna* skulle hamna på en delad tredje plats om man utgick från enbart användning med rätt betydelse.

Precis som för betydelsen är det också för användningen en åldersmässig uppdelning av vilka idiom som var använda mest och minst. De idiom som de äldre använde mest var *Köpa grisen i säcken* (76/76 %), *Ta tjuren vid hornen* (61/60 %), *Nära skjuter ingen hare* (60/60 %), *Uppe med tuppen* (58/57 %) och *Kasta ett getöga* (57/54 %) samt *Ana ugglor i mossen* (54/54 %). Detta kan då jämföras med motsvarande siffror för de idiom som de yngre använde mest, nämligen *Nära skjuter ingen hare* (32/29 %), *Spela apa* (21/21 %), *Familjens svarta får* (13/13 %), *Göra en björntjänst* (13/3 %) och slutligen kan också nämnas *Köpa grisen i säcken* (8/8 %), *Ta tjuren vid hornen* (8/6 %) och *Gråta krokodiltårar* (8/3 %). Den mest anmärkningsvärda skillnaden är, som synes, för idiomet *Göra en björntjänst* och *Gråta krokodiltårar* där det endast är 3 % av de yngre som använder det med rätt betydelse, vilket gör att de två idiomerna hamnar i botten vad gäller användning bland de mest använda uttrycken av de yngre.

De idiom som de äldre använde minst var *Sjunga sin svanesång* (3/0 %), *Vara en fluga i taket* (4/4 %), *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten* (19/18 %), *Vara en katt bland hermeliner* (22/18 %) och *Det är ingen ko på isen* (22/21 %). Om vi bortser från det välkända *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten*, är dessa idiom även de idiom som de äldre kände till sämst. Som framgått av tidigare resultat använder de yngre idiomerna mycket mindre än de äldre och det gäller även för de enskilda idiomerna. De yngres minst använda idiom är *Det är ingen ko på isen* (1/0 %), *Sjunga sin svanesång* (1/0 %), *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten* (1/1 %), *Vara en katt bland hermelinerna* (3/0 %) och slutligen *Leva loppan*, *Kasta ett getöga* och *Vara en fluga i taket* där alla tre användes av 3/1 % av de yngre.

4.4.3 Sammanfattning

Av resultatet framgår att de idiom som är mest använda också är bland dem vars betydelse flest kände till, liksom de idiom som fick minst antal rätta svar också används minst. En del idiom, främst bör nämnas *Familjens svarta får*, var välkända men totalt sett var det få som använde uttrycket. Bland de yngre var det dock ett förvånansvärt stort antal (13 %) som hade en aktiv användning av *Familjens svarta får*, och ingen av dem använde det med en felaktig betydelse. Inte helt oförväntat var det inga idiom som användes mycket men där betydelsen var okänd, dock möjligtvis med undantag för de yngre för *Göra en björntjänst*, där den största andelen av dem som använde uttrycket gjorde det med en felaktig betydelse. *Göra en björntjänst* är ett av idiomerna som tas upp mer ingående i diskussionen i avsnitt 5.1 nedan.

5 Diskussion

I detta kapitel kommer jag att diskutera några enskilda idiom vars resultat stod ut från de andra. Jag kommer även att ta upp min metod och distraktorernas inverkan på mitt resultat och därefter ges en sammanfattande avslutning och några förslag på vidare forskning.

5.1 Enskilda idiom

I detta avsnitt kommer fyra idiom att tas upp för närmare diskussion; *Kasta ett getöga*, *Göra en björntjänst*, *Gråta krokodiltårar* och *Det är ingen ko på isen*. Svarsfördelningen för dessa fyra idiom har visat sig vara ojämn i jämförelse med övriga idiom, vilket beskrivs tydligare nedan för de enskilda idiomerna.

Som resultatet för *Kasta ett getöga* visar har den yngre gruppen en mycket större spridning mellan alla fyra svarsalternativ jämfört med de äldre. Dock är det en övervägande del av de yngre (51 %) som har valt distraktorn 'Stirra ilsket på någon eller

något'. En förklaring till detta är att de yngre troligen har härlett den betydelsen från ordet "get" i idiomet och kopplat ihop getter med ilska vilket i sig inte är så förbryllande då det finns många exempel där just getter har varit ilskna och anfallit människor. Dock är det väldigt få yngre som använder detta uttryck och av de få (3 %) som faktiskt har ett aktivt användande är det endast hälften av dem som gör det med den rätta betydelsen 'Titta hastigt på någon eller något'. Eftersom hälften av alla yngre informanter har svarat att *Kasta ett getöga* betyder 'Stirra ilsket på någon eller något' går det att konstatera, med ett visst mått av säkerhet, att det inte rör sig om slumpen. Snarare kan det vara på sin plats att tala om en betydelseförändring.

I ännu högre grad än för *Kasta ett getöga* är det aktuellt att tala om en betydelseförändring för idiomerna *Göra en björntjänst* samt *Gråta krokodiltårar*. Av resultatet i min undersökning att döma uppvisar *Göra en björntjänst* en större skillnad av svaren mellan äldre och yngre än vad *Gråta krokodiltårar* gör vilket skulle indikera att idiomerna har kommit olika långt i den förmodade förändringen. *Göra en björntjänst* borde vara allmänt känt av den största delen av Sveriges population som något negativt, då uttrycket förekommer minst en gång om året, på julafton, i Disneys version av Rudyard Kiplings *Djungelboken* där björnen Baloo sjunger "... en björntjänst gör ju ingen glad ...". Ändock är det alltså 71 % av de yngre som har valt distraktorn 'Göra någon en stor tjänst' och bara 19 % som svarat 'Göra någon en otjänst' och frågan är då varför de har gjort det.

Ju mer lexikaliserat ett uttryck blir desto svårare är det att förstå den metaforiska innebörden och dess ursprung. Till slut övergår det metaforiska betydelsen till att bli en ny, bokstavlig, betydelse för ett uttryck (Gibbs 1993:58f). Som exempel kan tas idiomet *Familjens svarta får* som, enligt denna undersöknings resultat, är välkänt av de flesta. Dock är det mindre troligt, i min mening, att ursprunget till idiomet är lika känt⁴. Detta skulle då innebära att en primär orsak till att de yngre inte känner till betydelsen 'otjänst' för idiomet *Göra en björntjänst* är troligen att folksagan⁵, varifrån uttrycket ursprungligen kommer, är okänd. Hur associeras idiomet då till 'stor tjänst' istället för den okända betydelsen 'otjänst'?

⁴ Den ursprungliga betydelsen är att ullen från svarta får inte kan färgas, till skillnad från vit ull, och är därmed mindre värd vid en försäljning. Detta har då övergått till att betyda att ett svart får är något negativt.

⁵ Folksagan lyder att en björn skulle slå ihjäl en fluga på en sovande mans näsa, varvid det slutade med att björnen slog ihjäl både flugan och mannen.

En möjlig förklaring till att de yngre anser att *Göra en björntjänst* snarare betyder 'stor tjänst' än 'otjänst' kan vara att de kopplar ihop en björn med någonting stort, rejält och kraftigt som i en björnkram och även bamse i betydelsen björn (där även Rune Andréassons figur Bamse, som är en björn, kan ha hjälpt till med associationen) varvid de har sett bamsetjänst och björntjänst som synonyma uttryck.

Vad gäller *Gråta krokodiltårar* är det något mer tveksamt varför en stor andel av informanterna, mest de yngre (49 %) men även en liten del äldre (13 %), har ansett att det betyder 'gråta stora tårar' och inte 'gråta falska tårar'. I likhet med *Göra en björntjänst* kan man här tänka att den ursprungliga folksagan, att krokodilen låtsades gråta för att locka till sig barn som den då kunde äta upp, är okänd. En annan anledning kan vara att krokodiler som dyker upp i diverse barnprogram ofta kan ses gråta stora tårar, utan några baktankar om att locka till sig barn att äta. Som jag nämnde ovan är skillnaden mellan antalet felaktiga svar och antalet korrekta svar mycket mindre för *Gråta krokodiltårar* än det är för *Göra en björntjänst*, vilket kan ses som att idiomerna har kommit olika långt i betydelseförändringen. Detta förstärks ytterligare av att det är 36 % av de yngre som har svarat rätt för *Gråta krokodiltårar*, att jämföra med de 19 % som svarade rätt för *Göra en björntjänst*, vilket innebär att *Gråta krokodiltårar* ha en lång väg kvar innan en eventuell betydelseförändring är helt genomförd.

För *Det är ingen ko på isen* måste jag först och främst säga att det är en förkortning av det fullständiga uttrycket som lyder: *Det är ingen ko på isen så länge rumpan är på land*. Anledningen till denna utelämnning av hela uttrycket är tvåfaldigt; för det första var det enklare att uppfinna distraktorer till det förkortade uttrycket än till det fullständiga och för det andra, när jag pratade med en del informanter i samband med insamlandet av ifyllda enkäter, var det ytterst få som ens kände till att uttrycket hade en fortsättning. Detta innebär att min förkortning av uttrycket inte borde ha någon nämnvärd betydelse för mitt resultat. Resultatet visade att *Det är ingen ko på isen*, i likhet med *Gråta krokodiltårar*, har en klar uppdelning mellan svarsalternativen hos de yngre men även de äldre visade osäkerhet på detta uttryck. Det var 32 % av de yngre och 63 % av de äldre som svarade rätt ('Det är ingen fara eller brådska') medan min distraktor 'Det finns inga hinder i vägen' verkar ha fått många anhängare, 43 % av de yngre och 13 % av de äldre, och hur det ska förklaras är lite osäkert. En möjlig förklaring skulle vara att endast ett led i idiomerna har tolkats metaforiskt, i det här fallet ordet "ko", och det leddet har här fått en mer generell betydelse av 'hinder av något slag, något som inte hör hemma där'.

Det gemensamma för alla dessa fyra idiom som har diskuterats här är att det behövs fler undersökningar om orsakerna bakom betydelseförändringarna. Troligen beror det på ren okunskap från början, vilket har lett till att uttrycken börjar användas med en felaktig betydelse i allt större utsträckning till dess att majoriteten av befolkningen har ansett att den felaktiga betydelsen inte är fel utan rätt.

5.2 Metoddiskussion

I den här undersökningen har det framkommit att det finns en ojämn fördelning av svarsalternativen för en del idiom, vilken snarast borde bero på att distraktorerna inte var jämbördiga sinsemellan. Vissa distraktorer kan ha varit för lika varandra och därmed påverkat resultatet. *Sjunga sin svanesång* skulle kunna ses som ett exempel på detta där 'Ligga för döden' och 'Komma med sitt sista verk eller prestation' har en närliggande betydelse. Uttrycket kommer av folktron att svanen sjunger precis innan den dör och då är det en tolkningsfråga; ligger fokus på det faktum att svanen håller på att dö, vilket skulle göra 'Ligga för döden' till det egentligt korrekta svarsalternativet, eller ligger fokus på svanens sång, den sista prestationen svanen utför, vilket ger 'Komma med sitt sista verk eller prestation' som det korrekta svaret för uttryckets betydelse. *Svenska Akademiens Ordbok* (SAOB) anser att båda betydelseerna är korrekta, *Nationalencyklopedins ordbok* (NEO) hävdar att uttrycket betyder "avskedsdikt till livet el. konsten e.d." eller "bildligt om avsked, nedläggning e.d." medan *Svenskt språkbruk* endast hävdar att idiomet betyder "komma med sitt sista verk eller prestation".

Då alla idiom inte finns med i vare sig NEO, på grund av att idiomerna är fraser, eller SAOB, på grund av att redaktionen inte har hunnit förbi bokstaven "T" ännu och därmed inte har med vare sig ulv eller ugglor, är det *Svenskt språkbruk* jag har använt för den rätta betydelsen på idiomerna. Alltså har jag tolkat alternativet 'Ligga för döden' som felaktigt i mina resultat även om de flesta hade valt just det svaret.

Vissa distraktorer var inte tillräckligt trovärdiga för att informanterna ska ha gissat på dem. Som exempel kan nämnas distraktorn 'Arbeta hårt under dagen' för idiomet *Uppe med tuppen* där ingen hade valt det alternativet. De andra distraktorerna fanns med bland

svaren, dock mest bland de yngre. Även *Kasta pärlor för svin* och *Göra en groda* kan nämnas här som idiom vars distraktorer inte var jämbördiga i sin trovärdighet.

I avsnitt 3.1 nämnde jag att ett av uttrycken i denna undersökning var ett ordspråk. *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten* är välkänt av alla informanter samtidigt som det är ett av de minst använda uttrycken. Då även en del av de andra idiomerna i den här undersökningen betedde sig på liknande sätt, dvs. var välkända men hade en liten användning, beror resultatet troligen inte på det faktum att ovanstående uttryck är ett ordspråk. Snarare är orsaken att betydelsen av detta ordspråk, likväl som för en del idiom, avser företeelser som inte längre förekommer i stor utsträckning längre. Uttrycket finns kvar i språket och förekommer möjligen inom litteratur men det är få vardagssituationer som uppkommer där *Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten* går att använda på ett naturligt sätt.

5.3 Avslutning

Syftet med denna uppsats har varit att ta reda på om idiomens betydelser är kända och i vilken utsträckning man kan säga att idiomerna finns kvar i det svenska språket, dvs. om de har en aktiv användning.

Ålder är definitivt en faktor som påverkar både betydelse och användning, dock mer för bruket än för kunskapen vilket visade sig när man tittade på de enskilda idiomerna. Till skillnad från de yngre har de äldre informanterna mycket större kunskap om betydelserna av idiom samt också en högre aktiv användning av idiomerna. Kön har visat sig spela en minimal roll för både kunskap och bruk av idiomerna medan modersmål troligen har en större betydelse för både kunskap och användande. Materialet i denna undersökning är dock för litet för att kunna visa modersmålets inverkan på ett entydigt sätt, men det resultat som framkommit är att personer med ett annat modersmål än svenska har både sämre kunskap om idiomens betydelser och dessutom använder dem mindre.

Vissa idiom är välkända av alla och uppvisar inga tendenser att falla i glömska, medan andra idiom är mindre kända och används ytterst sällan, vilket kan tyda på att de så sakteliga är på väg ut ur vårt språk. Det finns även en handfull idiom som ser ut att finnas kvar men där betydelsen håller på att förändras.

5.4 Vidare forskning

Den svenska forskningen runt idiom och andra lexikaliserade fraser är fortfarande liten. Mycket mer både kan och behöver göras för att täcka in den metaforiska delen av vårt språk. För min undersöknings del vore det intressant att göra om den om en generation eller två, när dagens unga har blivit äldre, och se om svaren även då blir desamma. Det vore även av intresse att undersöka om de förhållanden som förelagda uppsats har påvisat även går att finna i andra delar av Sverige. Också tryckt text, såsom skönlitteratur, facklitteratur, dagstidningar och dylikt material, vore av intresse att undersöka. I vilken mån finns idiom använda där? Med vilka betydelser? Finns det några skillnader mellan bruket av idiom i talspråk och skriftspråk?

Denna undersökning har visat att det finns ett flertal idiom som knappast används alls. Kommer det in nya uttryck i språket som ersätter dessa förlegade idiom och hur ser de ut i sådana fall? Naturligtvis bör ovanstående frågor inte bara avgränsas till idiom utan det behövs även mer forskning om ordspråk, ordstäv och andra fraser.

Litteratur

- Adelswärd, Viveka, 2001: *Ord på glid*. Stockholm: Bromberg.
- Cacciari, C., 1993: The Place of Idioms in a Literal and Metaphorical World. I: Cristina Cacciari & Patrizia Tabossi (red.): *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum. S. 27–55.
- Cassirer, Peter, 1977: *Studier över ordförståelse. Rapport från projektet Svenskarna och deras ord*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. (Nordistica Gothoburgensia 10.)
- Enström, Ingegerd & Margareta Holmegaard, 1993: Ordförråd och ordinläring. I: Eva Cerú (red.): *Svenska som andraspråk: lärarbok 2, Mera om språket och inläringen*. Stockholm: Natur och kultur. S. 164–191.
- Gibbs, Jr., Raymond W., 1993: Why idioms Are Not Dead Metaphors. I: Cristina Cacciari & Patrizia Tabossi (red.): *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum. S. 57–77.
- Levorato, M. Chiara, 1993: The Acquisition of Idioms and the Development of Figurative Competence. I: Cristina Cacciari & Patrizia Tabossi (red.): *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation*. Hillsdale, N.J.: Erlbaum. S. 101–128.
- Lindfors Viklund, Maja, 1991: Svenska Idiom. Ur ett universellt perspektiv. *Nordrapp 7*. Rapporter från institutionen för nordiska språk / svenska vid Göteborgs universitet.
- Luthman, Hans, 2002: *Svenska idiom: 3500 vardagsuttryck*. Lund: Folkuniversitetets förlag.
- Mårtensson, Eva & Jan Svensson, 1988: *Offentlighetsstruktur och språkförändring*. Lund: Inst. För nordiska språk. (Nordlund 14.)
- Nationalencyklopedins Ordbok*. 1995. Höganäs: Bra böcker.
- Nordenstam, Kerstin, 2003: *Genusperspektiv på språk*. Stockholm: Högskoleverket.
- Sköldberg, Emma, 1999: Ordspråk – mossbelupna moralkakor eller energibesparande visdomsord? *Språkvård 2/1999*.
- Sköldberg, Emma, 2004: *Korten på bordet. Innehålls och uttrycksmässig variation hos svenska idiom*. Diss. Göteborgs universitet. (Mejierbergs arkiv för svensk ordforskning 31.)
- Svenska Akademiens Ordbok*. 1893–.

- Svenskt språkbruk: Ordbok över konstruktioner och fraser.* 2003. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Thelander, Mats, 1983: Från blåknut till brackknut. Om provinsiella drag i flyttares språk. *Nysvenska studier 63.*
- Trost, Jan. 1994. Enkätboken. Lund: Studentlitteratur.
- Viberg, Åke. 1993. Andraspråksinärning i olika åldrar. I: Eva Cerú (red.): *Svenska som andraspråk: lärarbok 2, Mera om språket och inläringen.* Stockholm: Natur och kultur. S. 13–83.

Bilaga 1. Enkäten

Enkätundersökning

Hej!

Jag heter Anders Trulsson och läser svenska på Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. Den här enkäten är en del av min D-uppsats jag skriver denna höst (handledare är Ulla Melander Marttala) och jag skulle vara tacksam om du kan ta dig lite tid att fylla i den. Undersökningen genomförs naturligtvis helt anonymt och informationen jag får från denna enkät kommer endast att användas till min uppsats.

Ålder: ____

Kön: Man Kvinna

Modersmål: Svenska
 Annat än svenska
Nämligen: _____

Här nedan följer tjugo stycken så kallade idiomatiska uttryck eller ordspråk. För vart och ett av uttrycken vill jag att du kryssar i rutan vid det alternativ som du anser bäst överensstämmer med uttryckets betydelse (se exemplet här nedan). Kryssa därefter i det alternativ som passar bäst in på hur mycket du använder just det uttrycket.

Exempel:

Slå två flugor i en smäll

- A. Få två saker uträttade på en gång
- B. Vara överdrivet våldsam
- C. Göra dubbelt arbete i onödan
- D. Vägra följa modetrender

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

Vid eventuella frågor v.v. kontakta:

Anders.Trulsson.0341@student.uu.se

1. Leva loppan

- A. Sprallig, ha svårt att sitta still
- B. Festa och ha kul
- C. Vara tyst och försynt
- D. Leva snålt och sparsamt

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

2. Ta tjuren vid hornen

- A. Vara tålmodig, hårda ut
- B. Ta itu med något som är svårt eller obehagligt
- C. Utsätta sig själv för onödiga risker
- D. Ligga för döden

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

3. Uppe med tuppen

- A. Vara uppe sent på kvällen
- B. Vakna pigg och utvilad på morgonen
- C. Gå upp tidigt på morgonen
- D. Arbeta hårt under dagen

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

4. Kasta ett getöga

- A. Stirra ilsket på någon eller något
- B. Titta ointresserat på någon eller något
- C. Titta hastigt på någon eller något
- D. Kasta bort något med sentimentalt värde

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

5. Ulv i fårakläder

- A. Vara lite mindre smart
- B. Byta åsikt efter vad alla andra tycker
- C. Verka farlig men egentligen vara ofarlig
- D. Verka ofarlig men egentligen vara farlig

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

**6. Vara en katt bland
hermelinerna**

- A. Vara smidig
- B. Vara klumpig
- C. Vara finare än alla andra
- D. Inte vara lika fin som alla andra

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

7. Spela apa

- A. Spela pajas och larva sig
- B. Låtsas att man är bättre än man egentligen är
- C. Vara klängig och efterhängsen
- D. Låtsas att man är dummare än man egentligen är

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

**8. Göra någon en
björntjänst**

- A. Göra någon en stor tjänst
- B. Rätta någon när de gjort fel
- C. Göra någon en gentjänst
- D. Göra någon en otjänst

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

9. Gråta krokodiltårar

- A. Gråta stora tårar av sorg
- B. Inte gråta alls
- C. Gråta av lycka
- D. Gråta falska tårar

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

10. Det är ingen ko på isen

- A. Det finns inga hinder i vägen
- B. Det är inget skumt i görningen
- C. Det är ingen fara eller brådska
- D. Saker är som de ska trots att det inte ser så ut

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

11. Kasta pärlor för svin

- A. Ödsla något på någon som inte uppskattar det
- B. Kasta bort något värdefullt av misstag
- C. Vara givmild
- D. Ge något till någon som verkligen uppskattar det

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

12. Sjunga sin svanesång

- A. Ligga för döden
- B. Komma med sitt sista verk eller prestation
- C. Sjunga falskt
- D. Sjunga riktigt högt och klart

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

13. Göra en groda

- A. Göra något fult av något fint
- B. Vara sprallig
- C. Åka i fängelse
- D. Göra ett misstag

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

14. Köpa grisen i säcken

- A. Förenkla saker så mycket som möjligt
- B. Få något gratis på köpet
- C. Köpa något utan att granska det först
- D. Leva över sina tillgångar

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

15. Familjens svarta får

- A. Familjemedlem alla ser upp till
- B. Familjemedlem alla skäms för
- C. Hemlighet som hålls inom familjen
- D. Familjemedlem som nyligen dött

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

16. Vara en fluga i taket

- A. Känna sig liten och obetydlig
- B. Vara irriterande för andra
- C. Kunna iaktta utan att bli sedd
- D. Vara ensam och utanför

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

17. Inte sälja skinnet förrän björnen är skjuten

- A. Inte räkna med något man ännu inte har
- B. Inte säga nej till något innan man testat det
- C. Inte skjuta upp att göra saker och ting
- D. Inte ge upp så länge det finns den minsta chans kvar

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

18. Nära skjuter ingen hare

- A. Göra något fast man är rädd
- B. Vara tidsoptimist
- C. Vara nära att lyckas med något men misslyckas
- D. Vara nära att misslyckas med något men lyckas ändå

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

19. Ha en räv bakom örat

- A. Vara sur och trumpen
- B. Inte vara riktigt vuxen
- C. Bete sig irrationellt
- D. Vara listig

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

20. Ana ugglor i mossen

- A. Tro att något är bättre än vad det egentligen är
- B. Tro att det är något skumt i görningen
- C. Tro att någon är smartare än de verkar
- D. Tro att någon är mindre klok än de egentligen är

Jag använder uttrycket:

- a. Ofta
- b. Lite då och då
- c. Har använt det någon enstaka gång
- d. Har aldrig använt det

Bilaga 2. Resultatsammanställning av enkätsvaren.

Förkortningarna i den övre raden i tabellerna (Aa t.o.m. Dd) är för betydelse och användning, såsom alternativen är märkta i enkäten (se bilaga 1), med versaler för betydelse och gemener för användning. Det korrekta svarsalternativet för varje idiom är märkt med fetstil i tabellerna nedan.

Loppan	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS						13	17										1	31
ÄKS		1				17	12	1										31
ÄMA																1		1
ÄKA						4												4
YMS				2		1	9	15								3		30
YKS				2			6	15				1						24
YMA				1			4	2										7
YKA				1				9						1				11
S:a	0	1	0	6	0	35	48	42	0	0	0	1	0	1	0	4	1	139

Tjuren	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS						19	11	1										31
ÄKS		1			1	18	10	1										31
ÄMA								1										1
ÄKA						2	2											4
YMS						2	8	16		1	1	2						30
YKS				1		2	5	12				2			1	1		24
YMA								2			1	4						7
YKA	1			1			1	8										11
S:a	1	1	0	2	1	43	37	41	0	1	2	8	0	0	0	1	1	139

Tuppen	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS							1			18	11	1						31
ÄKS						1	1		2	17	10							31
ÄMA											1							1
ÄKA										1	1	2						4
YMS				3	1			5		1	7	12					1	30
YKS						1					7	16						24
YMA				1				2				4						7
YKA				1				3			2	5						11
S:a	0	0	0	5	1	2	2	10	2	37	39	40	0	0	0	0	1	139

Getöga	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS			1			1			3	13	13							31
ÄKS		1	1						3	15	9	2						31
ÄMA				1														1
ÄKA				1					1	1		1						4
YMS			2	13	1			6	1			4		1	2			30
YKS				11				6			1	4				1	1	24
YMA				5				1									1	7
YKA				6				1				1		1	1	1	1	11
S:a	0	1	4	37	1	1	0	14	8	29	23	12	0	0	2	4	3	139

Ulv	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS							1	1			1		1	9	14	3	1	31
ÄKS							1	2			1			6	13	6	2	31
ÄMA															1			1
ÄKA															2	2		4
YMS				5				2						1	4	12	2	30
YKS				6		1	1	3								7	2	24
YMA								1								5	1	7
YKA				1		1		1								8		11
S:a	0	0	0	12	0	2	3	10	0	0	2	8	1	16	34	43	8	139

Katt	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS						1					2			7	15	4	2	31
ÄKS			1						2			1		5	12	9	1	31
ÄMA																1		1
ÄKA															2	2		4
YMS				9				4				8				9		30
YKS				6				5	1			9				1	2	24
YMA				2				1				2				1	1	7
YKA				4					1	1	3					1	1	11
S:a	0	0	1	21	0	1	0	10	0	4	3	23	0	12	29	28	7	139

Spela apa	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS	2	11	14	3											1			31
ÄKS	2	8	17	4														31
ÄMA														1				1
ÄKA		1	1	2														4
YMS	1	5	12	10				1								1		30
YKS		5	9	6								1				2	1	24
YMA		1	2	3												1		7
YKA		3	1	2				1							1	2	1	11
S:a	5	34	56	30	0	0	0	2	0	0	0	1	0	1	2	6	2	139

Björntjänst	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS		1	1											15	12	2		31
ÄKS		1	2				1				1			12	11	3		31
ÄMA														1				1
ÄKA														3		1		4
YMS		1	5	14				1				2	1	1	3	2		30
YKS		2	4	10							1	2			1	3	1	24
YMA			1	4											1	1		7
YKA		4	1	5												1		11
S:a	0	9	14	33	0	0	1	1	0	0	2	4	1	32	28	13	1	139

Krokodiltätrar	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS		2	3				1						1	5	14	4	1	31
ÄKS		1	3											12	10	4	1	31
ÄMA															1			1
ÄKA														1	2	1		4
YMS		1	3	10				1				2			1	11	1	30
YKS		3	6	8				1				1			1	4		24
YMA				2				1							1	3		7
YKA				2				1				1		2	1	2	2	11
S:a	0	7	15	22	0	0	1	4	0	0	0	4	1	20	31	29	5	139

Ko på isen	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS		1		4					1	9	7	3			1	1	4	31
ÄKS				4						4	7	9				3	4	31
ÄMA							1											1
ÄKA				2							1	1						4
YMS				9				5			1	10	1			3	1	30
YKS				12			1	1								3	1	24
YMA				4				1										7
YKA				6														11
S:a	0	1	0	41	0	0	1	8	1	13	16	35	1	0	1	10	11	139

Kasta pärlor	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS	2	13	10	5				1										31
ÄKS	1	13	7	7				1									2	31
ÄMA				1														1
ÄKA		1	2	1														4
YMS	1	1	5	12				6				2				2	1	30
YKS			1	15				5				1				1	1	24
YMA				3				3				1						7
YKA				3				6					1		1			11
S:a	4	28	25	47	0	0	0	22	0	0	0	5	0	1	0	3	4	139

Svanesång	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS		2	5	13			1	5								1	4	31
ÄKS				15				7				2				3	4	31
ÄMA				1														1
ÄKA				2				2										4
YMS			1	6				8			1	8				5	1	30
YKS				1				6				7				9	1	24
YMA				1				1				3				2		7
YKA				1								5	1			1	3	11
S:a	0	2	6	40	0	0	1	29	0	0	1	25	1	0	0	21	13	139

Groda	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS													5	14	8	4		31
ÄKS													2	11	7	10	1	31
ÄMA															1		1	
ÄKA														2		2		4
YMS		1		8				3	1					1	2	13	1	30
YKS				6				3								15		24
YMA				3								1				3		7
YKA				3				1								5	2	11
S:a	0	1	0	20	0	0	0	7	1	0	0	1	7	28	18	52	4	139

Köpa grisen	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS									7	20	4							31
ÄKS									3	18	10							31
ÄMA											1							1
ÄKA										3	1							4
YMS				1				3		4	5	15				1	1	30
YKS			1	3				2		2	2	12				2		24
YMA				1				2			1	3						7
YKA				3			1	2				3				2		11
S:a	0	0	1	8	0	0	1	9	10	47	24	33	0	0	0	5	1	139

Svarta får	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS					1	14	14	2										31
ÄKS						10	20	1										31
ÄMA						1												1
ÄKA						1	3											4
YMS				1		3	9	15					1				1	30
YKS						2	8	12					2					24
YMA			1			1		5										7
YKA					2	1		3					3			1	1	11
S:a	0	0	1	1	3	33	54	38	0	0	0	6	0	0	0	1	2	139

Fluga i taket	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS				3				4		1	1	18					4	31
ÄKS			1	6				2	1	1	2	14					4	31
ÄMA												1						1
ÄKA				1							1	2						4
YMS				8				11		1		6			3	1		30
YKS				7				5				8			3	1		24
YMA								1				4			2			7
YKA								1				2		1	6	1		11
S:a	0	0	1	25	0	0	0	24	1	3	4	55	0	1	0	14	11	139

Sälja skinn	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS		8	20	3														31
ÄKS		4	12	11				1						1			2	31
ÄMA			1															1
ÄKA			1	2				1										4
YMS	1		2	20				2			1	1					3	30
YKS			3	17				3									1	24
YMA				5				1				1						7
YKA			1	3				3									3	11
S:a	1	12	40	61	0	0	0	11	0	0	1	2	0	1	0	7	3	139

Hare	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS									2	18	10	1						31
ÄKS									2	15	10	3					1	31
ÄMA								1										1
ÄKA										3						1		4
YMS		1						1	5	6	9	7					1	30
YKS				1					1	7	7	5			1	2		24
YMA				1				1		2	1					2		7
YKA		1		1								5				3	1	11
S:a	0	2	0	3	0	0	0	3	10	51	37	21	0	0	1	9	2	139

Räv	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS													2	11	15	2	1	31
ÄKS														7	15	8	1	31
ÄMA								1										1
ÄKA																4		4
YMS				1				1					4	2	5	16	1	30
YKS				1				1					2	1	1	18		24
YMA								1								6		7
YKA				1				1					2			6	1	11
S:a	0	0	0	3	0	0	0	5	0	0	0	8	2	21	36	60	4	139

Ana ugglor	A:a	A:b	A:c	A:d	B:a	B:b	B:c	B:d	C:a	C:b	C:c	C:d	D:a	D:b	D:c	D:d	Annat	S:a
Person																		
ÄMS					5	14	12											31
ÄKS					2	14	14										1	31
ÄMA																1		1
ÄKA						1	3											4
YMS				3		2	11	10					2			2		30
YKS				1		1	1	13					4			4		24
YMA							1	2					3			1		7
YKA				2				2		1			3			1	2	11
S:a	0	0	0	6	7	32	42	27	0	1	0	12	0	0	0	9	3	139